

SESJA POŚWIĘCONA WYDZIAŁOWI ŁĄCZNOŚCI ZAGRANICZNEJ KG SZP-ZWZ-AK

W Krakowie w dniach 15 i 16 IX 1988 r. odbył się pierwszy zjazd żołnierzy, emisariuszy i kurierów wojskowych Wydziału Łączności Zagranicznej DG SZP — KG ZWZ-AK. Po raz pierwszy spotkali się więc ci, dzięki którym sprawnie przez ponad pięć lat funkcjonowała łączność kurierska między Komendą Główną Armii Krajowej a władzami wojskowymi RP działającymi na obczyźnie. To koleżeńskie spotkanie, w którym uczestniczyło około 80 kurierów i emisariuszy połączone było z sesją zorganizowaną przez Oddział Wojewódzki Stowarzyszenia PAK. Inicjatorem sesji i zjazdu był historyk z najmłodszego pokolenia mgr Andrzej Przewoźnik. On też w pierwszym referacie przedstawił Wydział Łączności Zagranicznej (kolejne kryptonimy: Zenobia — Łza — Załoga — Zagroda) działający od 1939 r. na szczeblu centralnego aparatu dowodzenia podziemnego Wojska Polskiego, początkowo w DG SZP, a następnie w KG ZWZ-AK. Nakreślił zadania wydziału, jego obsadę personalną, zakres działań i wyniki podejmowanych prac, tj. sprawne funkcjonowanie łączności kurierskiej mię-

dzy Warszawą a Paryżem, a potem Londynem. Ukazał skomplikowaną organizację i pracę komórki centralnej i jej powiązania z terenem.

Mgr Andrzej Chmielarz w swoim wystąpieniu zajął się trasami kurierskimi w świetle wiadomości o nich strony niemieckiej, a więc co wróg wiedział o naszych poczynaniach kurierskich. Referent stwierdził, iż o ile ogólnie rozpoznawano trafnie przebieg tras, o tyle gubiono się w szczegółach. Na przełomie 1941/1942 r. Niemcy widzieli już, iż działem łączności w KG ZWZ kieruje „Bronka”, choć nie znali jej prawdziwego nazwiska (Janina Karaś), zaś łączność podzielona jest na wewnętrzną i zagraniczną. Zdaniem prelegenta swoje wiadomości czerpali Niemcy z przechwyconych archiwów bazy „Romek” w Budapeszcie i „Sława” w Belgradzie, choć brak na to bezpośrednich dowodów, a także z prac swoich agentów.

Mgr A. Przewoźnik w kolejnym wystąpieniu omówił łączność kurierską na Odcinku Południowym. Nakreślił kształtowanie się struktury organizacyjnej z podziałem na trzy pod-

odcinki: Nowy Targ, Nowy Sącz i Sanok. Nowym elementem było ukazanie bardzo mało znanej komórki o kryptonimie „Latarnia”, która działała we Lwowie w latach 1942—1943 na szlaku kurierskim wiodącym m.in. przez Śniatyn.

Od uprzednich referatów odbiegало wystąpienie Adama Smulikowskiego organizatora tras kurierskich i kierownika do 1942 r. Odcinka Południe. Jego referat łączył w sobie relację uczestnika z fragmentami opracowania dziejów Placówki „Wera” w Bernie, w której pracował w latach 1942—1945. Przypomniął on m.in. sylwetki kurierów, którzy przeszli przez jego placówkę, a także ludzi współpracujących z Placówką zarówno w Szwajcarii, jak i we Francji. Przypomniął, iż tym właśnie szlakiem szwajcarskim szedł po upadku Powstania Warszawskiego Jan Nowak-Jeziorański. Szeroko omówił warunki pracy w Szwajcarii.

Również charakter wspomnienia wy miało wystąpienie Juliusza Walewskiego, kuriera na odcinku zachodnim, który w latach 1943—1944 przemierzał trasy do Francji. Skupił się on m.in. na psychologicznych aspektach pracy kuriera, jego wytrzymałości nerwowej, stwierdzając, iż o powodzeniu decydowały: szczęście żołnierskie, umiejętność wejścia w rolę osoby, w której skórze odbywało się drogę, znajomość języka i dokumenty. Przypomniął także postać Lesława Neumana ps. „Paweł”, kierownika komórki legalizacyjnej „Zagrody”, aresztowanego i zamordowanego przez Niemców.

Inż. Jędrzej Tucholski przedstawił dzieje i działalność Placówki w Aleksandrii używającej m.in. kryptonimu „Muł” oraz Bazy w Bari o kryptonimie „Capri”. Omówił ruch kurierski na Półwyspie Bałkańskim. Na podstawie zachowanych protokołów odprawowych Jerzego Iwanowa-Szajnowi-

cza stwierdził, iż niesłusznie widzi się w nim tylko agenta angielskiego, gdyż był on odprawiany przez Oddział VI Sztabu NW z zadaniem m.in. montowania dróg kurierskich na szlaku Grecja—Jugosławia.

Mgr A. Przewoźnik kontynuując temat baz łącznikowych Sztabu NW z Krajem omówił Bazę nr 1 w Budapeszcie o kolejnych kryptonimach „Romek”, „Liszt”, „Pestka”. Skupił się przy tym na trzech kwestiach: początkach Bazy, jej personaliach i ostatnim okresie pracy po październiku 1944 r.

Inż. Leszek Zachuta poświęcił swoje wystąpienie emisariuszowi „Mayowi”, gen. Emilowi Fieldorfowi, który jako pierwszy emisariusz z nowego mp Sztabu NW, z Londynu, wyruszył 17 VIII 1940 r. i we wrześniu był już w Warszawie.

Pracowniczka „Zagrody” Regina Laskowska wzbogaciła program sesji o biogram kpt. Emilii Malessy, ps. „Marcysia”, która od 1939 r. do 1945 r. kierowała działem łączności zagranicznej DG SZP KG.ZWZ-AK, uważając, iż postaci tej nie może zabraknąć wśród innych prezentowanych sylwetek.

Dwudniowy program zjazdu i sesji przeplatany był dyskusją i wspomnieniami kurierów. Warto odnotować między innymi wystąpienie dr Jerzego Kurcyusza, który poza osobistymi wspomnieniami przypominał organizowanie tras kurierskich i placówek przez Oddział VI Sztabu NW. Inż. Kazimierz Biłejczuk przypomniął zaś szlaki kurierskie biegnące do Rumunii przez m.in. Czerniowce. Przybyły z Francji, Konstanty Wołosiewicz podzielił się wspomnieniami ze swojej kurierskiej przeszłości z 1940 r., gdy z ważnymi materiałami wędrował do Paryża.

W sumie podkreślić należy dużą wagę spotkania, na którym wielokrotnie po raz pierwszy spotkali się lu-

dzie znający się tylko z pseudonimów. Wygłoszone referaty uzupełnione głosami w dyskusji, a co najważniejsze wspomnieniami uczestników wydarzeń, którzy zjechali na zjazd nie tylko z całej Polski, ale także z Francji czy Stanów Zjednoczonych, wykazywały, jak jeszcze jest wiele do zbadania w tym zakresie. Ile wciąż jeszcze pozostaje znaków zapytania. Jak się wydaje, zjazd zaowocuje nowymi materiałami, które, być może, pozwolą wyjaśnić szereg pytań badawczych. Jednym z tych właśnie pytań pozos-

taje np. kwestia ustalenia, kim był „Jarach”, który w marcu 1944 r. spowodował rozbięcie przez Niemców centrali łączności zagranicznej KG AK i jakie były jego powiązania.

Trwałym zaś śladem krakowskiego spotkania kurierów pozostanie tablica pamiątkowa „Pamięci Żołnierzy Łączności Zagranicznej Oddziału VI Komendy Głównej SZP-ZWZ-Armii Krajowej” odsłonięta w Kościele OO Misjonarzy w Krakowie w dniu 15 września 1988 r.

MAREK NEY-KRWAWICZ